

KATONA BÉLA
**A HADIROKKANTAK ÉS ÁRVÁK
TÁRSADALMI SEGÍTÉSE**

FELOLVASTA A *SZABAD LYCEUM* 1915 SZEPTEMBER HÓ 16-ÁN
TARTOTT ÜLÉSÉN

BUDAPEST
A SZABAD LYCEUM KIADÁSA

1916

Az a feladatom, hogy elmondjam, melyek a hadi rokkantak, özvegyek és árvák társadalmi segítésének célravezető eszközei és módjai. Látszólag nem nehéz ez a kötelesség, hiszen bármerre nézünk az országban, tárt szíveket és lelkeket érzünk, készen valamennyi a részvételtjes segítésre, anyagi áldozatokra és önfeláldozó munkára. Az első pillanatban azt hiszem valamennyiünknek szinte egyetlen egy gondolata van, hogy itt vagyunk, megadunk mindent ami enyhítheti a háború borzalmait, felszáríthatja gyötrelmes könnyek nyomait és elsimíthatja az emésztő gondok ráncait. Itt vagyunk mind, emberek, embertársai azoknak, akik értünk halnak meg, vagy lesznek nyomorékokká. Minek hát ehhez sok szó vagy megfontolás. Ez a mindannyiunktól feltörő érzés, a lélek legdrágább kincse ugyan, de még se egyéb mint kiforratlan ösztön és határozatlan vágó a cselekedni akarás után. Kétségtelen, hogy társadalmunk minden rétegében megvan az anyagi vagy erkölcsi értékű áldozatkészség, de ezt ott és akkor kell alkalmazni, ahol a legtökéletesebben érvényesülhet és használható. A kiszáradt földet öntözni kell, hogy el ne pusztuljon a benne termő növény, de ez biztosan elpusztul, ha az öntözésben mértéklet nem tartunk.

Mindaz, amit eddig fájdalomnak, szenvedésnek, nélkülözésnek és nyomornak tudtunk vagy ismertünk, egyszerű kísérője volt csupán az életnek, mint szélnek az út felkavart pora és folyónak a rendes tavaszi áradása. A port letörölgettük, a folyót védőgátak közé szorítottuk. Könyörületes szívek a fájdalmat és szenvedést enyhítették, a nélkülözést és nyomort pedig intézményekkel, vagy ahogy éppen lehetett gyógyították. Most azonban orkán rázza meg a földet és vérözön borít el mindent. Nem enyhítésről, vagy gyógyításról, hanem

arról van szó, hogy a rettentő pusztulás terjedésének útját álljuk és a háború borzalmas következéseit erőink teljes megfeszítésével kiegyenlítsük. Ehhez nem elegendő az egyes ember áldozatkészségének ösztönyszerű vágya és akarata, ehhez a kötelességteljesítés felismerése és a társadalom szervezése szükséges.

Ha elemekre bontjuk a kérdést, akkor mindenekelőtt azzal kell tisztában lennünk, hogy mindaz, amit a háború pusztításainak, kártevésének vagy szociális rombolásának pótlására, helyreállítására és enyhítésére az állam tesz, alapjában véve a társadalom terhére történik, mert minden intézkedés anyagi terhét az adózó polgárság fizeti. Ez a társadalomnak közvetett részvétele a bajok kiküszöbölésében és a normális viszonyok helyreállításában.

Most azonban arról van szó, hogy ezenfelül a társadalom még közvetlen munkát és anyagi terhet is vállaljon, ami különben rendszertelenül, s amint épen incidentaliter szükséges volt, eddig is megtörtént.

Ezen körülmények között joggal lehet kérdezni, hogy miért kell a társadalomnak kettős terhet vállalni, s ha már az állam, mely szervezve van, úgy is berendezkedik a végzendő munkára, miért nem teljesíti ezt olyan tökéletesen, hogy minden további beavatkozás felesleges legyen. Egyszerű a válasz. Az iskola is arra való, hogy nevelje a gyermeket, s feladatát a pedagógia minden fortélyának kihasználásával igyekszik megoldani. Még sem lehet azonban azt állítani, hogy az iskola tökéletes munkát végez és feleslegessé teszi a szülői gondoskodást és nevelést. Az iskola csak az alapot teremti meg arra, hogy minél erőteljesebben megküzdhesünk az élet nehézségeivel, csak az egyéni képességet fejleszti ki és a becsvágyat ébreszti fel, hogy kijelölt helyünket tisztességgel és eredménnyel betölthessük, de a szülői nevelés a lelket csiszolja ki és az érzés nemességét oltja belénk, hogy a sors forgandó változatai közepett is bizó reménységgel tudjunk a jövőbe tekintem.

A háború rokkantjai és elhagyottjai a társadalom gyermekei, akiknek az újjászületés küszöbén nemcsak azzal vagyunk adósai, hogy odaadjuk pénzünket az államnak, tanításukra és nevelésükre, hanem hogy ott álljunk mellettük az élet minden viszontagságában az igazi szülő szerető gondosságával és a mélyen átértett kötelességteljesítés elszánt akaratával.

Ehhez azonban nem elég a jószándék és az-elhatározás. Azzal is tisztában kell lennünk, vajjon mi módon és mely irányban kell felada-

tunkat úgy megoldani, hogy erőink szét ne forgácsoltassanak, fáradozásunk és áldozatkészségünk hiábavaló ne legyen, s ami legfontosabb, hogy a vigasztaló szó és a segítő kéz ahhoz jusson, akinek akár az egyikre, akár a másikra valóban szüksége van.

Tisztázandó tehát, hogy mi a teendője az államnak, s mely feladatok elvégzését kell a társadalomnak vállalnia. E részben három feladatkört kell figyelembe vennünk, és pedig:

1. a rokkantak,
2. az özvegyek és
3. az árvák

ellátását, valamint gyámolítását.

A *rokkantkérdésben* már nagyrészt tisztázva vannak az állam feladatai, melyek röviden a következőkben foglalhatók össze:

A rokkantnak, elvesztett munkaképessége arányában, akkora járadékszerű kártérítés adandó, mely bizonyos összeghatárig, katonai szolgálatát megelőző életviszonyainak megfelel. Aki teljesen munkaképtelen, az 100%-os kártérítésben részesítendő, aki pedig még munkaképes, annak járadéka a munkaképesség fokához mérten szabandó ki, de egyúttal gondoskodásnak kell történni, hogy azt az összeget, mely hiányzik járadékából, hogy megélhessen, munkával szerezhesse meg.

Az államnak tehát nemcsak pénzbeli kárpótlásról, hanem arról is kötelessége gondoskodni, hogy a rokkant testi fogyatkozásainak hátrányait a minimumra csökkentse, vagyis munkaképességét a lehetőséghez képest helyreállítsa, az állapotának megfelelő termelési vagy kereseti ágban kioktassa, s ha mindez megtörtént, kellő munkaalakomról gondoskodják. Ide tartozik még annak felemlítése, hogy állami feladatul tekintendő a rokkantnak rokkantságából eredő betegségének minden időben való gyógykezeltetése és művétagokkal való állandó ellátása.

Mindezekre, úgyszintén a családi állapot, a műveltség és a foglalkozási ágak szerint tagozódó részletekre behatóan kiterjeszkedtem a rokkantkérdés megoldásáról írott munkámban,* s így tehát felesleges volna ismétlésekbe bocsátkoznom, annál is inkább, mert időközben rendeletileg szabályozta a kormány azon alapelveket, melyek szerint a rokkantak gyógykezeléséről, művétagokkal való felszereléséről, oktatásáról és munkával leendő ellátásáról gondoskodni kíván.

* Javaslatok a rokkantkérdés megoldására. Írta: Katona Béla. Budapest, 1915.

A kibocsátott kormányrendelet legfontosabb intézkedése az, mellyel a m. kir. Rokkantügyi hivatalt létesítette. A hivatal hatáskörébe tartozik:

1. a csonkított, béna és belbetegségben szenvedő katonákat orvosi utókezelésben és gyakorlati oktatásban részesítő intézetek, mesterséges testrészeket előállító műhelyek, valamint mezőgazdasági és ipari kereseti telepek és műhelyek állítása, fenntartása és igazgatása;

2. csonkított, béna és belbeteg katonák részére, egyesek és jogi személyek által állítandó intézetek kezdeményezése, irányítása, támogatása és felügyelete;

3. csonkított és béna katonák intézetei, telepei és műhelyei, beruházási, felszerelési és fenntartási alapjának, a mesterséges testrészek beszerzésére szolgáló alapnak és a mozgósítási hitel terhére adott esetleges más alapnak kezelése;

4. csonkított, béna és belbeteg katonák érdekében gyűjtések kezdeményezése, rendezése és ellenőrzése;

5. csonkított, béna és belbeteg katonák nyilvántartása, személyi és vagyoni viszonyaikról hivatalos adatok beszerzése és bizonyítványok kiállítása, az orvosi utókezelést, mesterséges testrész alkalmazását és gyakorlati oktatást igénylő katonák kiszemeltetése, gyűjtő és szétosztó központokba, a fenti intézetekbe, telepekre és műhelyekbe, a cs. és kir. katonai parancsnokságokkal egyetértőleg való beutalása, szabadságolások és elbocsátások iránt a katonai hatóságoknak való javaslattevés;

6. a rokkantak munkájának közvetítése;

7. az elhelyezett rokkantak társadalmi gyámolításának (patronázs) szervezése és irányítása, valamint a mindezzel összefüggő adminisztratív teendők ellátása.

Ezen intézkedések helyességét a rendeleten végighúzó azon elvi szempont dönti el, hogy a hivatal szervesen kapcsolódik a társadalmi feladatok organizálásába és irányításába. Ezzel azonban adva is van az alap, melyre építeni, s a keret, melyben mozogni lehet.

Nem ugyan a hivatal felállítása, mert hiszen erre minden körülmények között számítani lehetett, hanem annak fentebb ismertetett szervezeti szabályzata oly kimerítő és szabatos, hogy részemről alig lehet szó a kérdés további kimélyítéséről. Nevezetesen az a körülmény, hogy a hivatal fentartja magának a társadalmi mozgalmak

kezdeményezését, irányítását, sőt bizonyos értelemben vezetését is, azt az önként érthető kötelezettséget rója még a társadalomra is, hogy e részben bevárja azon intézkedéseket, melyek magatartását, elhatározását és a rokkantügybe való beavatkozását döntően fogják befolyásolni. Ilyen körülmények között nem lehet kitérnem arra, de talán célja sem volna, hogy részletezzem a különböző társadalmi organizációknak vagy egyeseknek a feladatát.

Nézetem szerint sokkal fontosabb azon lehetőségnek a ki-kutatása és megállapítása – és itt kapcsolódik be az özvegy- és árvakérdés is – hogy a társadalmi szervek miként illeszthetők be a rokkant hivatal jövőd munkásságába. Ha ezt a szempontot helyezem előtérbe, akkor itt szemügyre kell vennem a rokkant hivatal létesítésére nézve kiadott rendeletet.

Bármily tökéletesnek tartható e rendelkezés, nélkülözzük abban az elesett katonák özvegyeinek és árváinak sorsára vonatkozó intézkedéseket, pedig a *magukra hagyott özvegyek és árvák nem kevésbé rokkantjai a háborúnak, mint a csonkultak, bénák és betegen hazatért katonák*. El sem lehet képzelni társadalmi akciót, melyet helyesnek vagy kielégítőnek tarthatna bárki az özvegyek és árvák sorsának ilyen felkarolása nélkül. Sőt tovább megyek: határozott veszedelmet s a *rokkant hivatal teljes sikerének kockázatát* látnám abban, ha feladatai ebben az irányban ki nem bővítetnének, mert a társadalom figyelme és áldozatkészsége a rokkantak és a sorsukra hagyott özvegyek, valamint árvák között osztatná meg, igen sok esetben talán az előbbieket és az egész kérdés egységének hátrányára.

Ezenkívül kiegészítendő volna még a rokkant hivatal feladatköre, több olyan teendővel, melyek az adminisztráció keretén belül, tehát – nem úgy, mint a fentebbi kívánság, – a szervezet és szabályzat megváltoztatása nélkül lennének megvalósíthatók. Ilyenek volnának:

1. a rokkant hivatal állapítsa meg *az egyes akciók sürgősségének fokát*, hogy a társadalom közvetlen segélye nyomban és haladék nélkül igénybe legyen vehető.

2. A munkaadó és munkás érdekképviseletek bevonásával termelési ágankint s ha kell termelési, sőt foglalkozási csoportonkint (ipar, kereskedelem, mezőgazdaság, szellemi munka) állapítsa meg a *rokkantak akadálytalan és állandó foglalkoztatásának előfeltételeit*. E részben a rokkantügyi hivatalnak az eddigi tapasztalatok, valamint a rokkantakkal állandóan foglalatostudó orvosok véleménye alapján

tájékoztató iratot kell az érdekképviseltekhez juttatnia, hogy ezek elhatározása meg legyen könnyítve. Ki kell itt terjeszkedni arra, hogy mikor és mely esetben akadály a alkalmaztatásnak a végtagok hiánya, szív-, ideg-, és egyéb belső bajok, valamint olyan fogyatkozások, melyek a rokkantat munkájának időleges megszakítására (reuma, stb. és utókezelések szükségége) kényszeríthetik.

3. Külön – lehetőleg széles autonómiával bíró – *tanácsok*, illetve *szakosztályok* volnának felállítandók. Ilyenek lennének:

a) *minden foglalkozási ágra*. Nevezetesen a mezőgazdaságban külön-külön a telepítés, a kertészet, selyemtenyésztés, gépápolás stb.; az iparban a rokkantaknál figyelembe vehető iparcsoportok szerint; kereskedelmi tanács és szellemi foglalkozás béliek (művész, orvos, ügyvéd stb.) tanácsa;

b) *orvosi tanács* és ennek szakértőkkel kibővített alosztályai a sanatóriumok, üdülő- és menhelyek stb. előmunkálatainak végzésére, úgyszintén az orvosok részére rendezendő rokkantanfolyamok létesítésére, vezetésére és tananyaguknak kidolgozására.

c) *rokkant gyámtanács*, s végül amennyiben a hivatal szervezeti szabályai megváltoztathatók volnának:

d) *özvegyek és árvák szakosztálya*.

Ebből kitűnik, hogy az adminisztráció súlypontja az egyes szakosztályokra volna felépítve, míg a hivatali központ ily módon széleskörű áttekintéssel vezethetné az ügyeket, irányíthatná a társadalmi mozgalmakat és ellenőrizhetné a szóbanforgó célok érdekében alakult szervezeteket. Az ily irányú organizációnak azonban nemcsak az itt felsorolt szempontból volna jelentősége, hanem főleg azért, hogy ily módon minél szélesebb tere nyitassék a társadalmi erők bekapcsolásának.

Röviden kifejtem, hogy ezt miért mondom és miként gondolom.

Magyarországon még valósággal gyermekkorát éli a társadalmi segítség ügye, nem is szólván arról, hogy ami eddig történt, annak anyagi terhei is majdnem kizárólag a középosztályra súlyosodnak, mely tehát a legnagyobb elővigyázattal volna újabb áldozatok hozatalára igény be veendő. Ne felejtjük el továbbá, hogy a társadalom áldozatkészsége még a normális idők bajainak kiküszöbölésére, vagy enyhítésére sem volt elegendő s e részben a helyzet korántsem fog javulni, mert a háború után hosszú ideig nem lehet számítani, vagy csak nagyon is mérsékelten, például a végtelenül nehéz helyzetben lévő fixfizetésű osztály anyagi hozzájárulására. Hiába való volna

tehát bármily csábítóan szép organizatorikus terv kidolgozása, ha különleges hazai viszonyainkat nem mérlegeljük, amit ha megteszünk, akkor majdnem kizártnak tekinthető, hogy a rokkantügy szolgáltatóra *új egyesületek* alakíttassanak. Ugyancsak kilátástalan volna minden olyan megoldás, hogy az ügyek vitele valamely *megelevő egyesületre* bizzassék, mely nem öleli fel a helyi társadalom minden rétegét. Nem lehet ezt tenni már csak azért sem, mert arról szó sem lehet, hogy a szervezkedés bármily hibás lépése folytán még csak a lehetősége is fenforogjon bizonyos osztályok, csoportok, vagy akár egyesek elidegenedésének és távolmaradásának, midőn az egész nemzet életbevágó és egyetemes érdekű ügyéről van szó.

Mindezzel szemben viszont el se képzelhető, hogy a rokkantügyi hivatal az országban lévő tízezernyi kaszinó, kör, vagy egyesület kezdeményezéseit irányítsa, ellenőrizze, vagy vezesse, amit bővebben kifejtteni talán fölösleges.

Kétségtelen tehát, hogy *a fővárosban és a vidéken decentralizált szervek helyes organizálása az, melyen az egész ügy sikere meg fog fordulni.*

E részben kell tehát olyan megoldást találni, mely speciális hazai viszonyainkhoz van szabva s amelyik a mindannyiunk által óhajtott cél elérésének sikerét biztosítani alkalmas. Alaposan meghánytam-vettem a kérdést s a felmerült gondolatoknak igen lelkiismeretes kielejtése után a következő módszer alkalmazását tartanám célravezetőnek:

A rokkantügyi hivatal tanulmányozza át Magyarország minden társadalmi, művelődési, emberbaráti és közjóléti egyesületét s ezeket osztályozza hivatás, jelentőség és vidékek szerint. Azon egyesületek, melyek országos jellegűek s nemcsak fiókjai, hanem működésben lévő intézményei is vannak, lehetőleg azonnal bekapcsolandók a hivatal szervezetébe. Ez esetben a megelevő intézmények nyomban felhasználhatók, vagy ha ez mindjárt nem volna lehetséges, akkor mintegy *magjait* képezhetnék a létesítendő hasoncélú rokkantintézményeknek. Hogy az ily eljárás jelentőségét megvilágítsam, utalok például arra, hogy a tuberkulotikus rokkantak ezrei volnának – a polgári betegek kiszorítása nélkül – rövid idő alatt elhelyezhetők, ha a megelevő szanatóriumok kellően kibővítetnének, mert ez esetben csak további körtermek építése s nem egyszersmint adminisztratív épületek emelése, új gépészeti berendezések létesítése stb. volna szükséges. Emellett pedig még azt is számításba kell venni, hogy a háború be-

fejlesztése után a megüresedő hadikórházak és barakkok felszereléseinek és berendezéseinek felhasználásával alig számba vehető befektetéssel lehet majd szanatóriumokat, üdülőhelyeket és menhelyeket létesíteni, melyeket a fentebbi eljárás mellett adminisztratív költségek alig terhelnének. Ily módon tehát nemcsak költségkímélés, hanem gyors segítség is volna biztosítható.

Ezt az elvet az egész vonalon meg kell valósítani, mire nézve más téren mondom példát. Az elnökletem alatt álló Országos Népi Oktató Egyesület többek között analfabéta tanfolyamokat rendez. Ha a rokkant hivatal ezt az egyesületet is besorozza segítőeszközei közé s felhívja, hogy a főváros vagy környékének megjelölt helyein a rokkantak részére szintén tartson tanfolyamokat, semmi kétségem sincs, hogy a választmány a legnagyobb örömmel tenne eleget ily kívánságnak. Ámde ugyanezzel a készséggel fog találkozni mindenfelé, ami a vezetés gondjainak s főleg költségeinek igen tetemes részétől mentesíti majd a hivatalt.

Az egyesületek túlnyomó része azonban úgy a fővárosban, mint a vidéken alkalmatlan lesz ily irányú, vagyis közvetlen felhasználásra, viszont sem a tagok tömege, sem a rokkantügyi hivatal nem mond le arról, hogy megfelelő szerep jusson részükre is a rokkantügy odaadó szolgálatában. A teendő ekkor az, hogy *az egyesületek városonként (a fővárosban kerületenként) létesítsenek egyesületközi bizottságot*, mely mint a rokkant ügyi hivatal közvetlenül bekapcsolt szerve fog működni, a következő főbb elvek szerint:

1. Az egyesületközi rokkantbizottság – esetleg a rokkantügyi hivatal által kidolgozott és – a belügyminiszter által jóváhagyott alapszabályok szerint alakul meg és működik.

2. Az egyesületközi rokkantbizottság organizációja lehetőleg feleljen meg a rokkantügyi hivatal beosztásának, vagyis tehát az elnökség és az igazgatótanács mellett – teljesen a helyi viszonyokhoz simuló és helyi lehetőségek által követelt, vagy megokolt – szakosztályok létesítendőek.

3. A rokkantügyi hivatal a nála nyilvántartott rokkantakat és munkaalkalmakat nyomban szétosztja a rokkant illetőségi, vagy lakóhely szerinti állapota, vagy a rokkant kifejezett kívánsága szerint. A közvetlen elhelyezés tehát rendszerint a fentemlített bizottságok útján történik, ami az ellenőrzést, a támogatást és gyámolítást lényegesen megkönnyíti.

4. A bizottságok felkutatják a védelemre szoruló álszemérmes,

vagy a rokkant ügyi hivatal működéséről tudomással nem bíró rokkantakat, özvegyeket és gondozásra szoruló árvákat. Utóbbiaknál az árvaszékek, a törvényes vagy kirendelt gyámok tehetnek fontos felderítő szolgálatokat.

5. Kezdeményezik – lehetőleg szabatosan kidolgozott és a rokkantügyi hivatal által jóváhagyott tervek alapján – a helyben létesíthető különféle rokkantsági intézményeket vagy szükségesnek mutatkozó intézkedéseket.

6. Javaslatokat tesznek kórházak, üdülőhelyek, oktató és foglalkoztató műhelyek, értékesítő szervek, mezőgazdasági telepítések, műhelyberendezések és tanulmányi ösztöndíjak engedélyezése és létesítése iránt.

7. Megvalósítják vállalkozó férfi- és nőtagjaik kinevezésével a rokkant-, illetve özvegy- és árvagyámi intézményt.

8. A rokkantak, özvegyek és árvák minden néven nevezhető jogos igényeinek érvényesítése érdekében közvetlen kapcsolatot létesítenek a helyi betegpénztárakkal, kórházakkal, gazdasági érdekképviseletekkel és oktatási intézményekkel, úgyszintén a hatóságokkal.

9. Létesítik az ingyenes jogitanács- és az ellenőrző orvosi szolgálatot.

Ezen organizáció pénzügyi része a következőleg alakulna:

Alapelvnek volna tekintendő, mely csakis az illető egyesületközi rokkant-bizottság alapszabályainak ellenkező intézkedései által változhat, hogy a bevételek elsősorban a helyi szükséglet és viszonyok folytán követelt intézmények, segítéyzések és ösztöndíjak létesítésére fordíthatók.

A bizottság állandó bevételei akként volnának biztosítandók, hogy a csatlakozó egyesületek (körök, kaszinók) néhány koronával felemelnék jelenlegi tagsági díjaikat, s az így befolyó összeget csorbítatlanul beszolgáltatnák a bizottság pénztárába. Ez a módszer lehetővé tenné, hogy az egyesületek tagjai minden esetben csak anyagi erejükhez mért önadóztatást vállalnának az alapszabályok megfelelő módosítása útján, hogy így a bizottság anyagi eszközei a szükséges évtizedekre biztosítva legyenek. Az ekként keletkező bevételeket természetesen egyéb hozzájárulásokkal, adományokkal és rendkívüli akciók jövedelmeivel lehet majd gyarapítani.

Hogy a bizottságoknak a rokkantügyi hivatallal való szervezeti összefüggése meglegyen, s továbbá, hogy az adminisztrációs teendők

egyszerűsítsenek, a rokkantügyi hivatalnak ingyen kellene a bizottságok rendelkezésére bocsátani a szükséges nyilvántartási könyveket és hasonló nyomtatványokat, az egységesen beosztott kartotéklapokat, ügyrendet, útbaigazításokat, népszerű tájékoztató füzeteket, a rokkantgyámok utasításait, a rokkantak, özvegyek és árvák ügyében kibocsátott rendeletek magyarázatait, szóval mindazt, ami az egységes vezetést, irányítást és ellenőrzést megkönnyítheti, illetőleg valósággá teheti.

*

Azokra a részletekre, hogy mily irányban, mily eszközök és módok szerint volnának a társadalmi mozgalmak tovább vezetendők, újabbak megindítása kezdeményezendő, s általában, hogy a társadalom feladatai miképen volnának meghatározandók, nem terjeszkedem ki, mert ezeket gróf *Klebelsberg* államtitkár e tanfolyamot bevezető, igazán szenzációs felolvasásában jórészt körvonalozta, sőt az előmunkálatokat már nagyrészt meg is csinálta.

Én tehát akként láttam feladatomat módosulni, hogy keressen és szabatosan megállapítsam azon hatalmi és szervezeti eszközöket, melyek a rokkantügyi hivatal jövő tévékenységébe elevenen bekapcsolhatják a magyar társadalom egész és osztatlan erejét. Erről, csakis ezen egyetlen _szempont érvényesítéséről, a társadalom fegyelmeztségéről és az elforgácsolódás megakadályozásáról van szó, hogy az előttünk álló hatalmas feladatot sikerrel megoldhassuk. Magasabb érdekeknek kell minden akaratumkat és cselekvési vágyunkat alárendelni, mindannyiunknak össze kell fogni, hogy ép oly eredményes legyen a békés társadalomra várakozó nagyszerű szociális munka, mint amily diadalmas erővel állják véreink a háború borzalmas tüzét.

És ki tudja még meddig: ágyúk, gépfegyverek, puskák, robbanó aknák, szöges drótkadályok, az időjárás gyilkos szeszélye, vizek árja, mocsarak rettentő párája, a betegségeknek és fáradalmaknak képzelhetlen változata senyveszti és pusztítja – az embert. Akitől nem szakították el az apát, a férjet, a testvért: talán nyugtalan részvéttel és aggódó megdöbbenéssel részese az eseményeknek; de akinek szeretteit elvitte a háború kiszámíthatlan sodra s akihez a vándor szellő a halódó ajkak búcsúsóhajának már csak egy-egy foszlányát hozza vissza: annak a szíve megremeg a gyötrelmes fájdalomtól és lelke megroppan az emésztő gondoktól.

Le kell-e törülnünk e szent fájdalom könnyeit? Meg kell-e szabadítanunk e gondoktól a vívódó lelkeket? Kérdések, amelyekre felelni sem kell.

De ezekre gondoljon szüntelenül a társadalom es minden polgár, ha tudni akarja, hogy miért kell most, a gyógyítás munkájában, az egész nemzetnek egységesnek lennie. Ha önök fasztelet hölgyeim és uraim csak ezt az egyetlen gondolatot: *az összetartás és engedelmeskedni tudás* jelszavát viszik el innen mélyen a szívükbe vésve: akkor én kötelességemet jól teljesítettem.